

ENEIDE: 2[^] LEZ.

• SECÓONT CÀANT

Intàant che véen šó la nòt, in de'l silènsi totàale de i prešèent, Enéea le s'cumìincia a cüntàa la distrüsiòn de Tròoja, àanca se ghe fà màal parlàa de la so citàa e de'l so pòpol. E cusé el diis che per el sügerimèent de Minèerva, i Gréeci fiàch sderenèent per la lóonga guèra, i deciit de pasàa a 'l imbròì per ciapàa la citàa, che per dées àn j éera miia stàt bòn de conquistàa e de 'ndàaghen fóora.

Cusé i mèt in pée en cavàl de lègn gigantèsch, indüa de dèenter i sguàarna na ciòpa de guerièer; pò i fà parènsi de pàarter e i lása sò la spiàgia el cavàl cùma im omàgio a i so Dèei. I se sguàarna dòpo na quàal ùura de navigasiòn didrée a l'iišula de Tenéedo e i spéta el mumèent püsèe indicàat per turnàa indrée.

I Trujàan, quàant i s'è 'curgiit de la partèensa de i nemiich, i véen tóti fóora cuntèent da le pòorte e i và intùurno cun la bùca davèerta a'l gràan cavàl.

I püsèe tajàat fra de lùur i nàaša vergùtina de stòort e i cunsiia a tóti de sbragàa el cavàl. Öön de lùur, Laocóonte, el tiira la lància cóontra chel bèl schèers de i Gréeci, che 'l fà en bèl ciòch.

Intàant riiva di pastùur che i se tiira adrée in cadèene en gréeco prešunéer, Sinóone, che i Gréeci i gh'iiva bandunàat cun furbìsia per tóo de bàla püsèe amò i Trujàan.

Chéesto chì, purtàat dinàans a'l rè Priamo, el cunfésa d'éser scapàat da i so cumpàgn che i gh'arès vurìit fàal fóora per prupisiàase el viàc e turnàa a cà püsèe sicüür. El véen crediit, liberàat e interuguat sò 'l mistéeri de'l cavàl.

Sinone, en bel furbaciòn, el rispóont a tóte le dumàande e el diis che i Gréeci in gh'iiva fàt el cavàl in riparasiòn de 'n sacriléegi fàt in de'l rubàa el Palladio, e de viil fàt in de na mišüura cusé gràanda perchè el gh'ès miia pudìit entràa in de la citàa, che la sarès stàta, per magia, màai pö conquistàada da i nemiich.

Sücéet pò 'n fàto prudigiùus, vurìit da Minèerva, nemiiga de i Trujàan, che la pàar cunfermàa le paròole de Sinóone. Intàant che Laocóonte 'l è adrée a sacrificàa sò la riiva de'l màar en tòor per ringrasiàa Netùuno de la partèensa de i Gréeci, dùu spaventùus serpèent i véen fóora da j àaque e i ciàpa dèenter e i strèens i dùu fióoi de Laocóonte e Laocóonte stès. Dòpo viighe fàt cheschì, i dùu mùuster i và dèenter in de'l tèempli de Minèerva e i se inturciùla a i pée de'l simülàacri de la déa. Gh'è pö de dübi: i Trujàan i deciit de purtàa dèenter in de la citàa el cavàl e de metiil in de la ròca.

Cassandra, fióola de Priamo e sacerdutésa cun de le capacitàa da magòta, la vèt la pròsima rüina de la citàa; el cavàl el véen purtàat dèenter in méša a le müura rùte.

In de la nòt, le nàavi de i Gréeci le tùurna a riiva e Giunóone, a 'n segnàal preciis, la vèer la pàansa de'l cavàl, da dùa véen fóora i guerièer, che i vèer le pòorte de Tròoja a i cumpàgn che intàant gh'éera sbarcàat.

A Enéea che l durmiiva, ghe se prešèenta in de l sógn l'óombra tóta in chiculàada de sàanch de Ètore, che 'l làa scungiüura de scapàa e de purtàase adrée i Penàati.

Ma Enéea el ciàpa j àarmi e el se fica in de 'l müciòn a cumbàter, inséma a de j àalter gueriéer trujàan che i vóol móorer cun la spàada in màn.

• EL CAVÀL DE LÈGN

I gh'aa tašit tóti:

j óc tacàat a la fàcia de Enéea i pindulàava, da i so làber. Da 'l so pòst d'unùur, bèn in viista, el trujàan el gh'aa scuminciàat a dèi: "Regìna, té te me dumàndet de ricurdàa en dulùur che se póol miia cüntàa: te me ùurdinet de dèi cùma i Gréeci i gh'àbia fàt a ficàa šó Tròoja, le so ròbe presiùuše, el so règn che 'l me fà caragnàa, e cüntàate le ròbe da piàanšer che gh'òo vist cun i me óc e che gh'òo viviit in prima persùna! Chii, alùura, pudarès tegniise dèenter el piàanšer davàanti a na stòoria de 'l gèner, àan se 'l fùdès en suldàat de 'l düür Ulise o Mirmidòn e Dòlope?

E bèle l' ùmida nòt la véen šó da 'l céel, le stéle le sparìs e le ne cunviinc de 'ndàa a dòormer. Ma se pròpia te vóoret cugnùser le nòostre disgràasie e scultàa a la svèelta l'última stòoria de Tròoja, àanca se el me ànim el se sgàgni a' l ricòort, e che 'l ghe n'àabia miia tàanta vója, davàanti a 'n dulùur cušé gràant, en parlarò. I càpi gréeci, fiàch de la guèra e cun el Destéen cóontra, dòpo tàanti e tàanti àn, cun 'l ajöt de Palàde i gh'aa fabricàat en cavàl gràant 'me na muntàgna. I gh'aa mìs inséma i fiàanch cun de le tàaule de abéete, e i gh'aa dèit in giir che 'l éera dedicàat a 'n dèo, per éser ütàat a turnàa a cà. In scundiòn, in de 'l fiàanch sguarnàat de 'l cavàl i ghe mèt dèenter, frà i gueriéer püsèe a pòst, chéi catàat fóora a càašo e i gh'aa impieniit cun na squàadra de gèent armàada el fóont püsèe bàs de la so pàansa. Pròpia davàanti a Tròoja gh'è Tenéedo, 'n iišula cunusìida da tóti, sióra tàant, fin'a quàant el règn de Priamo l'éera stàt bèn in pée. Adès invéce 'l éera 'n pòst miia tàant sicüür: i Gréeci j è sbarcàat là, miia vist sò la spiàgia dešèerta. Nuàalter pensàaum che i fùdès 'ndàt via in diresiòn de Micéene cu' l favùur de 'l vèent.

E sübit tóta la gèent de la Tròoade la véen fóora da 'n lüto

*cušé lóonch. E spalàancum le pòorte: cušé ne piàas andàa
 lìber in tóti i pòst e vedér j acampamèent nemìich, la
 pianüüra dešèerta, la spiàgia abandunàada. “Gh’éra i
 Dòlopi chì, el terìbil Achìle ‘l éera acampàat là in fóont,
 chì i tiràava a sèch le nàavi, e là de sòlit i vegniiva a
 cumbàter”. Quaidöön in fùrlòorum el vardàava el
 regàl micidiàal de la véergine Minèerva e cun amirasiòn
 chél mùuster de ‘n cavàl; Timéete per prim el diis de purtàal
 dèenter in de le müüre e de metiil in àalt sò la ròca, sia
 cùma sègn de ‘n tradimèent, e sia perché el dumàan de
 Tròja el vuriiva cušé. Invéce Capi (20) e de àalter, cun el
 còo püsèe a pòst, i diis che chél regàl lé de i Gréeci, mìa
 tàant bèl el sàga ficàat in de’l màar o brüšàat, e che i so
 fiàanch i sàga squinternàat e la so pàansa vardàada in
 profunditàa. La gèent la se diviit in de dò divèerse upiniòn.
 Alùura, cumpagnàat da tàanta gèent, rabiit me’n càan,
 Laocóonte el véen šó da la ròca là in àalt e ‘l vùuša da
 luntàan: “Citadéen disgrasiàat, che matiisìa éela la vòosta?
 Credii che i nemìich i sàga ‘ndàt via dalbòon e che i regàj de
 i Gréeci i sguàarni mìa ‘n ingàn? Cugnùsii gnamò Ulise? O j
 Achìivi i se sguàarna in chéesto lègn büüs, o la màchina ‘l è
 fàta per spiàa de là de le müüra fin dèenter le nòoste cà e
 rivàa a pìch sò la citàa, o gh’è sóta en quàal àalter tranél:
 stèe luntàan da’l cavàl, o Trujàan, el sàga che ‘l che ‘l sàga.
 Me fà paüüra i Gréeci, àan s’ii pòorta d’i regàj”. Dòpo
 el tiira cun tàanta fòorsa la làancia gràanda in de la pàansa
 cüürva de’l cavàl de lègn. La làancia trabalèenta l’è ‘ndàta
 dèenter in de’l lègn, el vóot de ‘l fiàanch ciapàat el gh’aa
 mandàat, in de’l rimbumbàa, tàa’me na vùus picenìna.
 Ah, se el Destéen el füdes mìa stàt cuntràari e le nòoste
 téeste òorbe, Laocóonte el n’arès cunvinciit a sbrìšulàa el
 gnàal de i Gréeci; e té adès, Tròoja, te sarèset amò in pée,
 e té, càara la me ròca de Priamo, te sarèset amò bèla là in
 àalt!*

(1) Capi, uno dei compagni di Enea.

(2) La costellazione di Orione portava le tempeste autunnali.

- **SINÓONE**

Intàant che s'è adrée a raggiunàa, riiva na ciòpa de pastùur che i se tìira adrée en gréeco prešunèer: Sinóone. Interugàat da Priamo, l'invènta na stòoria meraviliùuša che la cunviinc e la cumóof i Trujàan, che i la libera e i ghe dumàanda per che ragiòn i Gréeci i gh'aa fàt en cavàl cušè gràant. Sinóone el cöönta alùura na mócia de bàle, e el diis che 'l cavàl l' è stàt fàt cu'l dešidéeri de riparàa a na bröta stòoria: a'l fàto de 'l Palàadio rubàat in de'l tèempli de Minèerva. En cavàl, de chéle dimensiòn lé, el gh'ares duìit rèender miia pusibil purtàal dèenter in de la citàa, perchè chéesto monümèent de lègn el gh'ares fàt diventàa Tròoja sicüüra de éser màai pö inturciàada da i nemìich.

Ma ècula che di pastùur trujàan i se tìira adrée davàanti a'l rè, in méša a 'n vušamèent, en giüinòt màai vùst prima, cun le màan ligàade didrée a la schèna: el s'éera cunsegnàat de per lüü a i pastùur per dàa 'l üültim cùlp a 'l imbròj e dèerver cušè Tròoja a i Gréeci, deciis in de 'l ànim de purtàa a bòn féen la misiòn o d'endàa incóontra a na mòort sicüüra. Töta la giuentü trujàana la vèen da ògni pàart vèers de lüü, la ghe và intùurno per vediil, la fà a gàara per diighe adrée de le rubàse.

Adès scùulta bèn i tröch de j Argiivi e impàara a cunùsei tötì da la carugnàada de öön apéena de lùur...

Quàan sèensa fòorsa, pièen de paüüra, el s'è fermàat in méša a nuàalter, e el vardàava i nòoster gueriéeri, el gh'aa dît: "Uramàai che tèra, che màar pudarà ciapàame cun amùur? Cuša pudarà màai fàa en disgrasiàat che gh'aa miia pòst a'l móont per stàa in méša a i Gréeci, e el so sàanch i nemìich Trujàan adès i vóol per vendéta? Chél caragnàa el gh'aa frenàat la nòosta ràabia, el n'aa calmàat. Alùura ghe dumàandum cùma 'l se ciàma, da che sàanch 'l è vegniit fóora, perchè 'l éera lé: el ne dîga per che manéera gh'arèsum de fidàase de 'n prešunèer Gréeco. Finalmèent, miisa šó ògni paüüra, el gh'aa dît: "O rè, cunfesarò la veritàa, sücéeda ògni ròba che vója: intàant mé sùunti de l'Argòlide, el néeghi miia; la sòort catiiva la gh'aa fàt de mé en tuajàan, ma màai 'n imbrujòn e en büšiàader. Fóorsi t'è rivàada a

l'urécia nutìisia de'l nùm gluriùus de Palaméede (22), el Bélide, che i Gréeci i gh'aa mandàat a móorer inucèent, cun l'acüüsa a tòort de tradimèent cun na càüša trücàada, perché 'l éera cóontra la guèra; adès, mòort, i la piàans. El me pòover pàader el m'aa mandàat a chéesta guèra enfina da i prim àn, cumpàgn de Palanéede che l'éera ligàat cun mé per sàanch. Fin tàant che lüü el gh'aa mantegniit na gràn pušisiòn e impurtàansa in de le riüniòn de i rè, àan mé gh'òo viit la stèsa sudisfasiòn, àan mé sùunti stàt unuràat. Ma quàant Palaméede per inviddia de Ulise (dìši ròbe che tóti i sà) 'l è sparìit da la tèra, me tiràavi adrée a pùus de tót na vita da caragnòn, de per mé, e in lüto, svergugnàat per la sventüüra de'l me sòcio inucèent. Sùunti végniit màt, gh'òo miia savìit tàašer! Gh'òo prumetiit che gh'àresi fàt vendéta se se füdès presentàat l'ucašìon, na vòolta turnàat Àargo cun la vitòoria in màan: gh'òo mìs in pée na campagna d'òodio cun chéle paròole. Chéesta l'è stàta la càüša di méé guàj: Ulise el gh'aa scuminciàat da alùura a stremiime cun sèemper nóove parulàse, cu'l méter in giir de le balòte tra la gèent, a cercàa de fàame màal, cunviint de la so cùulpa. E gnàanca el s'è fermàat, fin a tàant che, cun 'l aiòt de Calcàante...

Ma perché ricurdàa per nièent chéle sitüasiòn dulurùuše? Perché stàa chì a ciciaràa se gh'ii in òodio tóti i Gréeci e ve bàasta savii che sùunti Gréeco? Cupèeme a la svèelta: 'l è chél che vóol Ulise, 'l è chél che j Atriidi i sarès dispòst a pagàa a gràan préesi!"

Brüšum da la vója de fàaghe de le dumàande per savii el perché de la so füüga, sèensa pensàa a la perfidia e a l'astüsia de i Gréeci. Intàant che'l tremàava, el và avàanti, cu'l cóor de 'n büšiàader, e el ne diis: "I Gréeci tàante vòolte i gh'aa dešideràat de 'turnàa a cà, de giràa la schèena a Tròoja e scapàa jà, fiàch de chéesta guèra che la finìs pö. Aah se i 'l ès fàt! Tàante vòolte la tempéesta fastidiuüša la gh'aa saràat tóte le stràade de'l màar e per el teribil Àustro i gh'aa duiit fermàase (23).

Bèle l'éera in pée el cavàl fàt de tràaf de àalbera; alùura

cùma màai prìma i tempuràai i ciucàava per töt el céel.

Nervùus màandum Eurìpalo a interugàa 'l uràcol de Apollo, e lüü 'l è turnàat indrée cun na rispòosta mìa tàant bèla:

“Vuàalter gh'ii calmàat i vèent cu'l sàanch de na véergine cupàada quàant sii rivàat la prìma vòolta sö le spiàge de Tròoja, o Gréeci: adès gh'ii de impluràa la manéera de turnàa Indrée cun de 'l àalter sàanch, gh'ii de sacrificàa n'ànima de Àargo!” (24) Töti i s'è meraviliàat quàn la vùus l'è rivàada a le uréce de'lpòpol, en stremisi šelàat el s'è infricugnàat in tötì j òs de la gèent: chii màai gh'aràa de móorer, chii sarà màai la vîtima reclamàada da Apollo? In chél mumèent lé, Ulise el se tiira adrée, in méša a la gèent che vušàava per la surpréša, 'l indüéen Calcàante e a chéesto el ghe dumàanda spiegasiòn sö chél ch'ii vurarès i Dèei.

E in tàanti i me dišìiva de 'l bröt imbròì de che'l falsòon, e i prevedìiva in silènsi el dumàan. Calcàante el tàas per dées dé saràat sö in se stès, e el vool mìa numinàa nisöön, de mandàa quaidöön a móorer.

A la féen, quàaši per fòorsa, sbürlàat da'l vušamèent de Ulise, el pàarla cùma siùum d'acòordi, e el càta fóora per 'l altàar de'l sacrifici pròpia mé. Töti i diis de sé, cuntèent cùma tàante böbe, i gh'aa permetiit che chél che tötì i gh'iiva paüüra per sé stès, el füdès destinàat a 'n àalter. E bèle siùum vešéen a chél dé disgrasiàat, e bèle per mé se preparàava el sacrifici, le bèende da méter intùurno a la téesta, el furmèent salàat: gh'òo dit 'maraméo' a la mòort, el cunfési, gh'òo stripàat le còorde e in de la nòt me sùunti sguarnàat in méša a l'èerba e a la fàanga de'n bóodri, fin tàant che i gh'ès mìa de pàarter, cun la me preghiéera che i gh'ès de pàarter delbòn.

Spéeri pö de póoder véder cà mìa e i me càar fióoi e àanca el me pàader dešideràat: j Atriidi fóorse i vurarà fàa la so vendéta sö de lùur per la me füüga, cušè j andarà a pàari per viime mìa cupàat.

Perciò te préeghi, el me càar rè, per i Celèst e tötì i Dèei ch'ii cugnùs la veritàa, per la féede, se gh'è amò en pòo de féede tra la gèent de'l móont, pietàa de tàante me mišéerie, pietàa de'l me cóor che 'l patìs sèensa nisöna cùulpa”.

Ghe regalum la vita. Sùuntum cumòs da tàant piàanšer, el

cumpatìsum tàant. El stès Priamo l'ùurdina che ghe véгна tiràat via i ligàm e le manéte, e el ghe dìis cun amicìisia: "Te pódet éser töt e nisöön, ma té desmentéga i Gréeci, cùnsiderete de i nòoster. Ma dìime la veritàa: el perchè de 'ste cavàl cusé gràant? Chii 'l àa inventàat? A cùša sèervel? El n'ufèerta a Chéi che stà in Céel o 'n machinàari de guèra?" Sinóone, en canél campìoon per imbrujàa e de trapùle gréeche, el gh'aa levàat vèers le stéle le màan liberàade da le manéte, e 'l gh'aa dît: "Ciàmi a testimuniàa vuàalter, fóoch sèemper impìs, la vòostra divinitàa che gh'um da respetàa, e vuàalter altàar e vuàaltre spàade che m'ii mìa ciapàat, e vuàaltre biinde sàacre che quàant s'éeri na vitima gh'ò purtàat: m'è permès udiàa i Gréeci e dìi töt chél ch'ii sguàarna; ghe n'è mìa de légi che me la impedìs. O Tròoja, té mantéen le to prumése, e mé te salvarò (dìsi la veritàa, e te darò in càambi de la vità en servìsi gigantèsch): réesta dònca tacàda a la to sàanta paròola. Le speràanse de i Gréeci per la guèra ch'ii gh'iiva cuminciàat le se basàava sèemper sö 'l aiöt de Pallade. Ma 'n dé Dioméede e Ulìse, inventùur d'imbròj, i vurìiva stripàa da'l tèempli el fatàal Palàadio. Cusé, cupàade le sentinèle che gh'éera lé, i pòorta via la statüa sàacra, e j è stàt bòn infina de tucàa cun le màan spùurche de sàanch le bèende de la véergine Minèerva: da alùura le speràanse j è calàade, le sparìs, le fòorse le s'è indebuliide, la mèent de la Déa l'è vegniida catiiva, nemìiga. Minèerva de Tritòonia la ghe la fàt capii cun de le manéere sicüüre. Apèena i gh'aa metiit la so statüa in méša a 'l acampamèent, in d'i so óc querciàat gh'è vegniit fóora de le fiàme de ràbia, en sùdùur salàat 'l è bris'ciàat in töt el so còorp; per trè vòolte la Déa (miràcol incredìbil) la gh'aa fàt en sàalt da tèra cun in màan el scùudo e l'àasta che vibràava. Calcàante el dà 'l aviis che bišögna menàa via per màar, che Pèergamo la pudarà màai cascàa sóta le làance se se tùrna a'l siit de Àargo a dumandàa prutesiòn, e a purtàa là el Palàadio per metiil pò a'l so pòst. Adès, àan se i tùrna indrée cu'l vèent a favùur vèers la pàatria Micéene, i céerca nóoe àarmi, Dèei chi sàga amiich, e se a la sveltàa i se mèet a rinavigàa amò 'l màar, i rivarà a

l'imprüiisha: cusé Calcàante el vèt le ròbe de'l dumàan. Amò Calcàante 'l è riesiit a cunviincer tóti a lasàa lé el cavàl a'l pòst de'l Palàadio per riparàa l'uféesa a la Déa e a pagàa el dòn de'l sacriléegi dišunèst; e el gh'aa urdinàat de fàal cusé gràant, cusé bèen tegniit sö da i tràaf – en möc de lègn che 'l riivi fina in céel – che 'l póda miia pasàa in de le pòorte, perché i Trujàan i póda miia riéser a metiil in citàa a prutéger el pòpol in de l'antiiga e sàanta manéera. Perché se le vòostre màan le ghèses miia de tratàa bèen el regàl sàant de Minèerva (i Dèei i ghe la fàga pagàa chéesto prešagi, prima a Calcàante!) na disgràasia pràan gràanda la brigularès adòs a 'l impéeri de Priiamo e a i Trujàan; invéce se riesarìi a sbürlàa el cavàl insìma a la citadéla, sarìi vituriùus, purtàarìi la guèra infina sóta le müüra de Pélope (25): chéesto 'l è 'l destéen che spetarà a i nòoster néeot". Gràasie a le balòte de'l büšiàader Sinóone, la stòoria l'è stàta crediida: e chéi che 'l Chile e el Téedide e dées àn e na möcia de nàavi j è miia stàat bòn de viincer, j è invéce 'ndàt sóta cun 'l imbròì e le làagrima fàalse de 'n Gréeco tuajàan.

- (3) Palamede, figlio di Nauplio, re dell'Eubea. Fu colui che guidò l'ambasceria per costringere Ulisse a partecipare alla spedizione contro Troia. Infatti dimostrò che la pazzia dell'eroe era finta e Ulisse fu costretto a partire. Ma l'Itacense non dimenticò l'affronto e riuscì a far accusare Palamede di tradimento e a farlo uccidere.
- (4) La flotta greca, riunita in Aulide, non riusciva a far vela verso Troia a causa dei venti avversi, suscitati da Diana, della quale Agamennone aveva ucciso una cerva sacra. Calcante profetò che per placare la dea occorreva sacrificare la figlia di Agamennone, Ifigenia, e così fu deciso. Ma Diana ebbe pietà della fanciulla, la sostituì con una cerva e la fece sua sacerdotessa, trasportandola in Tauride, l'attuale Crimea.
- (5) Argo, in greco Άργος, città della Grecia, situata nel Peloponneso nord-orientale (nomo Argolide).
- (6) Le mura cosiddette "di Pelope", così quelle di Argo e di Micene, furono costruite dal re Pelope, che dette poi il nome alla regione del Peloponneso.

● LAOCÓONTE

'N àalter fàto püsèe amò spaventùus 'l vegniit alùura a 'l imprüiisha a dàane di penséer: disgrasiàat! Elegiit préet de Netùuno, Laocóonte el sacrificàava en tòor gigantèsch a i pée de 'l àaltar püsèe gràant. Ed èco chì (me vèen infina

el simur a diil) dùu serpèent, rivàat da Tenéedo in de l'aaqua càalma, che i se drisa in pée sö 'l màar e i bùfa tàa'me dùu tòor e i và inséma vèers la spiàgia: le so pàanse le se vèt de luntàn, le créeste cu'l culùur de'l sàanch j è püsèe vàalte de j óonde, el rèst de'l so còorp 'l è quàaši a gála: i schenòn i se imbiirla in céerchi sö 'l màar che, picàat da le cùe, el fà en s'ciümòn màai vüst prima. E i véen a riiva: i gh'iiva j óc che lüšiiva de fóch e de sàanch, la lèengua che se muìiva in de le bùche che le fiiva en sòn fastidiuus. Scàpum sübit de chì e de là, cun la fàcia cerìda davàanti a chéi mùuster. Sèensa stàa lé a pensàaghe a sùura, i serpèent i pùunta sö Laocòonte. E prima de töt i ciàpa, cun j anéi de la pél, i dùu fióoi pícoi de chéesto, e i ghe sgàgna a tuchéi el còorp. Pò i và adòs a Laocóonte, che armàat el curiiva in aiöt di pütéi. E i la strèens in de'l so fisich de bestiòn: bèle dùu giir cun en grùp i gh'aa ciapàat dèenter la vità e 'l còl: le dò téeste le stà vàalte sö 'l so còorp. Inchiculàade le sàacre bèende de bàava e de veléen, Laocòonte el se sfòorsa de liberàase da i grùp cun le màan e intàant el vùuša tàa'me 'n màt fina a le stéle, in de na manéera che la pariiva chéla de 'n tòor scapàat via da 'l àaltar, intàant che 'l se tiira via da'l còo el sigürèt che 'l àa apéena ferìit. A la féen i dùu serpèent i và via a rašèent a la tèra fina a i tèmpli püsèe vàalt e i riiva a la citadéla de Minèerva catiiva, e i se sguàarna a i pée de la Déa sóta el céerchi de 'l so scüüt incavàat. En terùur nóof el briis'cia dèenter in de le ànime de tóti nuàalter che tremàavum: in tàanti i diis che Laocóonte el gh'aa pagàat el so delit bislàch, lüü che cun la lància el gh'iiva cucàat la stätüa de quèercia cu'l viighe ficàat in de la schèena la pùunta disgrasiàada. I vušàa tóti che bišögna tiràase adrée el cavàl a Tròoja, cun l'intercesiòn de la santitàa de Minèerva...*

*spire

● EL CAVÀL IN DE LA CITÀA

Ficum só en tòch de müüra che gh'è intùurno a la citàa. Tóti i cùr a dàa na màan per metiighe de le róode bùne per fàa 'ndàa el cavàl e a ligàa de le còorde lùunghe a'l so còl. La màchina de mòort la gh'aa bèle pasàat le müüre, pièena de àarmi, intàant intùurno de le fióole miia spušàade e pütéi i

càanta di cumpunimèent lirich, cuntèent de tucàa per giòoch
 le còorde cun le màan. La màchina la véen avàanti, la
 briis'cia cancarùusa in méša a la citàa. O pàatria, cà
 de tōti i Dèei, e vuàaltre müüra de Tròoja che tàanta guèra
 gh'aa rendiit famùuse: quàter vòlte el s'è fermàat vešéen
 a la pòorta e in de'l stès tèemp in de la so pàansa gh'aa
 ciucàat j armamèent de la mòort! Nuàalter pèensum a
 nièent e 'ndóm avàanti, òorp urbòn in de la nòostra
 matiisìa, fina quàant métum a pòst el mùuster maledèt
 dèenter in de la sàanta citadéla. Áanca Casàandra alùura
 la gh'aa derviit la bùca – màai crediida da i Trujàan, per
 voluntàa de Apóllo – e la n'aa dīt chél che sarès sücediit.
 Per nuàalter chél dé el gh'ìiva d'éser 'l ööltim: ma
 (disgrasiàat!) se métum a fàa püsèe bèj i tèempli de i Dèei
 per tōta la citàa cun di bròch pièen de fóje.
 Intàant el céel el se impiirla sö se stès, la nòt la véen sö da
 'l océeano, e la bràsa sö cun de j óombre néegre la tèra, el
 céel e 'l imbròj de i Mirmìdoni*: in tōte le cà i Trujàan i fà
 féesta per pò taašer, e na sbadacèera la gh'aa infricugnàat
 i so còorp. E bèle l'armàada gréeca la véen sö da l'iišula de
 Tenéedo in de'l silèensi amiich de la löna möta, in de na
 manéera perféta, e la và vèers le spiàge bèen cunusiide, e
 bèle la nàaf che cumàanda l'indrìsa la fiàma de 'n segnàal
 de lüüs: Sinòn, prutegiit da i dišèegn nemiich de i Dèei,
 a la svèelta el libera i Gréeci saràat in de la pàansa de'l
 cavàl e el dèerv i spurtéi de piàanta de péen. Veriida la
 màchina, el fà végnér fóora i gueriéeri: i và šó cun na
 còorda, cuntèent de menàa le tòle da chéla pàansa,
 Tesàandro* e Stenéelo, el catiiv Ulìse e Acamàante,
 Toàante e Neotoléemo Pélide, Macaòn el gràant e
 Menelàao, e a la féen Epéeo, el pensadùur de 'l ingàn.
 I ciàpa la citàa sutràada da la sbadacèera e da'l véen:
 i cùpa i guardiàan, i dèerv le pòorte e i fa végnér dèent
 cùma d'acòordi i cumpàgn, e i s'è catàat inséma a lùur.
 L'éera l'ùura che a tōti ghe véen el prim sòn e bèen gradiit
 el s'infìlsa in di so còorp cùma regal de i Dèei: ed èco, in
 chéesto sòn m'è pariit de véder davàanti a mé 'n Ètore
 caragnèent, spùurch ribùus de pùulver insanguanèenta,

*Sta per Greci

*v. nota 27

i büüs de le rédene in di péé sacagnàat; tàa'me quàant, na vòolta, 'l è stàt tiràat adrée da'l rabiòn de la biiga de 'l Chile. Per la masnòna cùma 'l éera cóons! Cùma 'l éera divèers da 'l Ètore che gh'éera turnàat vituriùus de Pàtroclo, vestiit cun j àarmi de'l Pélide, dòpo viighe ficàat le tòorce trujàane cóontra le nàavi de i Gréeci!

El gh'iiva na bàarba inturcèenta, i cavéi slambrutàat de sàanch e per el còorp le tàante feride che 'l gh'iiva quàn 'l è mòort sóta le müràje de Tròoja.

Alùura m'è parit de piànser a parlàa a chéla óombra per prim, cun na vùus pièena de dulùur: "Óoh lüüs de la Tròoad, speràansa püsèe gràanda de i Trujàan, perchè sèet chì dòpo en bèl pés? Da che tère sèet rivàat, o Ètore fin tròp spetàat? Cusé te védum amò, fiàch, dòpo i lóonch tribuléeri de i Trujàan e de ìlìo, dòpo 'l lüto gràant de i tóo. Cùša gh'aa sbrašeliit la to bèla fàcia? Perchè chéeste feride?" El m'aa miia rispòst: sèensa metiighe en pòo de atensiòn a le me dumàande. Ma, àan cèert mumèent, el gh'aa tiràat fóora en suspiir lóonch e el m'aa dèt: "Scàpa, scàpa, o fióol de na Déea, sàalvate da le fiàme! El nemiich 'l è padròn de le müüra e bèle Pèergamo la véen só da là in àaria. Gh'ùm fàt àanca tròp per la pàatria e per Priamo: se Tròoja la gh'ès pudìit difendiise cun le màan de j òm, sarès stàta asèe le miè. ìlìo la te cunségna i so Penàati sàacher: ciàpei, che i póda cumpagnàate in de'l dumàan, càta per lùur le müüre che te tirarèet sö meraviliùuse dòpo tàanti viàc pièen de fadiiga in sö 'l màar!" E cun le so màan el m'aa dàt le bèende sàacre, el fóch etèerno, la figüüra in dišègn de Vèesta, la gràanda. Intàant la citàa l'è tóta rüinàada da la tragéedia e àanca se la cà de me pàader 'l è in de 'n siit miia in vìista, sguarnàat da le piàante, el caséen e el vušamèent i divèenta sèemper püsèe ciàar e i véen sèemper püsèe apróof el ciucamèent de j àarmi.

Me dersédi finalmèent e vòo in sìma a'l tée, cun j uréce bèle vèerte. Cùma quàant la fiàma la dà fóora de màt tra le biàade intàant che 'l vèent el sùfia, o en turèent s'cióonf de àaqua de muntàgna el quàarcia i càamp, el rüina le cultivasiòn, el sbràaga el lauràa de 'l aràat, el se tiira

*adrée le piàante, rà m rôt, ciòp de spiighe tajàade e ligàade
inséma, sàs; sèensa savii nièent el pastùur el stà màal a
sèenter là in àaria in muntàgna chèl rumùur cusé gràant.
Töt alùura gh'òo capiit: 'l ingàn de Sinóone e i tröch de i
Gréeci. E bèle el gràan palàs de Deifobo el cróoda majàat
da'l fóoch, bèle brüüša la cà lé vešéen de Ucalegóonte; la
vàampa de 'l incèendi la fà splèender el màar per en bèl tòch.
Se léeva en gràan vušamèent e 'l sòn che riiva de le tróombe.
Fóra de mé, me àarmi, sèensa savii dùa cùrer cusé armàat:
ma el me cóor el gh'aa apéena vója de catàa na ciòpa de sòci
per cumbàter intant che 'ndóm sò vèers la citadéla.
Me dà fòorsa la ràbia e 'l òodio, e ricòordi àan che 'l è bèl
móorer in guèra.*

*In chél mumèent riiva Pàanto, en gràan sacerdot de'l
tèempli de Apollo, scapàat da le fréce de i Gréeci. El pòorta
cun le so màan j aréet sàacher, i Dèei scunfit e 'l so neudéen;
el cùr tàa'me 'n màt a cà mia. "Dùa gh'è el perìcol püsèe
gràant - ghe dumàandi – o fióol d'Òtris? La citadéla éela amò
nòostra?" En de'l rispóondeme el cridàava: "Gh'è rivàat 'l
ööltim dé, l'ùura de la mòort de Tròoja, che se póol pö
fermàa. Sùuntum e-stat! Nuàalter Tèeucris sùuntum e-stàt,
Pèergamo 'l è stàta, la gràan glòoria trujàana 'l è stàta!
... Adès pö nièent: Giòove catiif el gh'aa dàt töt a Áargo.
I Gréeci i dòmina sò la citàa incendiàada; el sùpèerbi cavàl
àalt in méša a le müüra el trà sò de la gèent armàada;
Sinòon vituriùus el spantéga fóoch e carugnàade.
De j àalter a le pòorte, a mila e mila, quàanti màai j éera
vegniit prima da la gràanda Micéene. Áalter i fà amò la
guàardia in d'i vicoi stretéen: na sées de fèr da le póonte
che brìla la véen sò da ògni pàart, murtifera. Rešist apéena
le sentinèle a le pòorte, le cumbàt cun j óc saràat".
Sbürlàat da chéeste paròole e da la voluntàa de i Dèei
me fichi in méša a le fiàme e a j armàat indùaa me ciàma
l'Erini màai cuntèenta, el ciucamèent de le tiighe e el
cincél che riiva fina a le stéle. Inséma a nuàalter véen
àan Riféo cu'l furtisim Épito, che ricugnùsi al ciàar de la
lóna; e po' riiva Dimàante, Ipani e Còrebo, el fióol giuéen
de Migdóone. Chéesto fióol 'l éera rivàat a Tròoja pròpia*

da pòochi dé; inamuràat ciùch de Casàandra, el vurìiva purtàa ‘n ajöt a ‘l pupà de la so murùuša e a i Trujàan: pòor regàs, se ‘l gh’ès scultàat le previšiòn de la so murùuša!...

Quàant j òo vist tötì inséma deciis a cumbàter, gh’òo dît: “Càar i me gueriéer che cerchèe per nièent la glòoria, se dalbòon vurii ‘ndàa adrée a ‘n òm próont a töt, cerchèe de capiì la sitiüasiòn: ‘l è tràgica. Tötì i Dèei che i n’aa dàt na màan a méter sö l’impéeri trujàan, i n’aa ‘bandunàat inséma a i tèempli e a j altàar; adès vuàalter vegnii in aiöt de na citàa che brüüša. Sö, ‘ndóm a móorer, ‘ndóm in méša a’l badüél! Gh’è apéena na salvésa per chi pèert, speràa miia in de nisöna salvésa”. Cuśé gh’òo fàt végnèr püsèe gràanda la ràbia in de chéi cóor che scutàava.

Tàa’me di lùf catiif che na fàm gràma gh’aa sbürlàat fóora in de la fümàana a la bèle mèj (e in de la tàana di lüpachiöt ‘bandunàat j àa spéta, cun la bùca séca), ‘ndóm via in méša a le fréce, in méša a i nemiich vèers na mòort sicüüra, in de’l pasàa pròpia in méša a la citàa. La néegra nòt la tötta atùurno cun la so óobra büüša. Chii pudarès cüntàa cun paròole el masamèent de chéla nòt; e i mòort? Chii pudarès truàa töt el piàanšer che ucurarès a i nòoster dulùur? La citàa antiiga che la gh’iiva regnàat per tàanti àn la véen šó; de chì e de là gh’è in tèra na möcia gràanda de còorp sèensa vità, arèent a le stràade, in de le cà, a ‘l ingrès di tèempli. Ma j è miia apéena i Trujàan a pagàa le so cùulpe cu’l sàanch; de le vòolte àan in de’l cóor de chii pèert tùurna el curàc, e i Gréeci che viinc i móor. In ògni siit gh’è ‘l lüto püsèe gràant, in ògni àangol terùur e tantìsim spetàcoi de mòort.

Se prešèenta per prim Androgéo, ‘cumpagnàat da tàanti Gréeci; sèensa savii cùma stà le ròbe, el ne ciàpa per sòci e ‘l ne pàarla cun simpatìa: “A la svèelta, a la svèelta o gueriéer! Perché sii cuśé fiàch? Chéj àalter i mèt a sàch Tròoja incendiàada e vuàalter apéena adès vegnii chì da le nàav gràande?” Sübit (la rispòosta che i gh’iiva dàt l’éera miia asèe per fàal stàa tranquil) el gh’aa capiit d’éser finiit fra i nemiich. Stremiit el gh’aa tašiit e el gh’aa cercàat de fàa màarcia indrée. Cùma chii, intàant che ‘l

và piàan bèl bèl in campàgna, sèensa vurìil el mèt el pée
 sö na bìsa sguarnàada tra i spéen e el tréma töt. Alùura el
 scàpa in frésa da la béestia schifùuša, che la se drisa rabiida
 e la s'cióonfa el còl ašür: *cušé Androgéo el scapàava stremiit.*
 Cùrum tötì in avàanti e se métum töt atùurno cun na sées
 de làance a i Gréeci, svantagiàat da'l terùur e per el fàto
 de cugnùser miia chél pòst lé. I ficùm šó de chì e de là:
la fùrtöna de chéesto prim asàalt l'è da la nòostra pàart.
 Alùura Còrebo, che 'ste fàto el 'l iiva ešaltàat e incuragiàat,
 el gh'aa dît: *“Cumpàgn, la sòort la se dimùustra nòostra*
amiiga e la ne fà véder la stràada per salvàase: 'ndómege
adrée! Càambium i scüüt, metùmese adòs le inségne
gréече. Imbròj o valùur? Chi se ne fréega! Cóntra 'l
nemiich töt 'l è bòn! Lùur stès i ne darà j àarmi”. Sübit
 el se mèt in téesta 'l èelmo cun tàanti cavéi lóonch de
 Androgéo, el còca sö a'l bràs àan el so scüüt, e po' el se mèt
 a'l fiàanch na spàada gréeca. La stésa ròba i fà Riféo e
 Dimàante; pò tötì chèi j àalter giüinòt i se àarma cun j
 àarmi de i nemiich cupàat. 'Ndóm avàanti, in méša a i
 Gréeci, sèensa 'n Dìo che 'l ne dàga na màan. 'Ndóm a 'l
 atàch, cumbàtum per en bèl pòo dèenter in de 'l fùsch de
 la nòt e spedisum tàanti nemiich a cà de 'l Óorco, el dño de
 la mòort. De j àalter i scàpa vèers le nàavi e i cùr a la spiàgia
 sicüüra, àalter ciapàat da 'n terùur càrich de vergógna, i se
 rampéga n'àaltra vòolta sö 'l gràant cavàl e i se sguàarna
 in de 'l fjóont de la so pàansa. Ma se i Dèei i n'è cóntra
 ògni speràansa gh'ùm de lasàala in de'l casèt. Védum in
 de chél mumèent la véergine Casàandra, fióola de Prìamo,
 purtàada via a fòorsa da'l tèempli de Minèerva, i cavéi
 siòolt, j óc de fiàama svalsàat per nièent vèers el céel: j óc
 perchè le màan tenerìne j éera strenšìide in de'l fèr. El
 rabiit Còrebo el supòorta miia chéla viista e, deciis a móorer,
 el se infricùgna tra i nemiich. Nuàalter tötì ghe 'ndóm
 adrée strenšìit sö 'l öön cun 'l àalter, càrich de àarmi. E chì
 ne riiva adòs le fréce che i nòoster i ne fica adòs da in àaria,
 da'l tèempli, imbrujàat da j àarmi e da j èelmi de i Gréeci:
 en véen fóora na stràage tremèenda. Pò i Gréeci, cumòs e
 pièen de dulùur in de 'l vediise scapàa jà Casàandra, i se

mét inséma da ògni pàart e i ne véen adòs; gh'è Ajàace terìbil, 'l ešèercit de i Dòlopi e tóti dùu j Atriidi. Cušé s'ciòpa de le vòlte el tempuralòon e i vèent cuntràari i se fà la guèra e i se dà de le crapàade fra de lùur, Šéfiro, Nòoto e Èuro cuntèent de i bèi cavài de 'l Urièent: i bòsch i crìida e 'l diò Neréeo pièen de s'ciòma cu'l so tridèent el và avàanti a dàaghe na muiida a i màar fin šó in de'l fóont.

Fìna chéi che prima gh'ùm fàt scapàa 'me légùur cun i nòoster tröch in méša el fùsch de la nòt néegra e gh'ùm mandàat fóora da la citàa, adès j è chì amò: i fà prèst a curšìisen che le inségne j è fàalse e 'l istès per j àarmi, e i capìs la manéera straniéera de'l parlàa invéce de'l nòoster. A la svèelta sùuntum schisàat da'l nòmer; Còrebo 'l è 'l prim a móorer per màan de Peneléeo sò 'l altàar de Minèerva gueriéera; pò móor Riféo, sicüramèent el püsèe bràavo frà i Trujàan (i Dèei i la pensàava fóorsi diversamèent). Móor àan Ìpani e Dimàante, masàat da i stès Trujàan, e te muriivet àan té Pàanto; nè el to sèens religiùus, la to pietàa, la bèenda sàacra a'l diò Apollo i t'aa prutegiit. O sèner de Tròoja, fóoch che te gh'èet fàt sparìi i mée, vegnìi chì a dii la veritàa de quàant gh'òo miia giràat la schèena a i pericoi, e sòo miia scapàat da le fréce e sarèsi mòort chì, se 'l destéen el 'l arès vuriit, sóta la ràbia de i Gréeci, cun pièen mérit. Mòlum chél pòst lé, Ìfito, Péelia e mé: el prim cun na gràan pàansa, Péelia lèent per en cùulp partiit da la màan de Ulise. En gràan sàm el ne pòorta a le cà de Priamo. S'è impisàada na guèera spietàada, cùme se in tóta Tròoja ghe fùdès e-stàta la pàas, e nisöön fùdès adrée a móorer in de'l rèst de la citàa. Che tiighe tremèende! I Gréeci cun gràan viulèensa i se pòorta sò 'l palàs e j aséedia la pòorta e i se quèercia cun i so scüüt. I pògia le scàale a i müür e i gueriéer, davàanti a la pòorta, ustinàat i và sò e amò i và sò, cun i scüüt tegniit vält in de la mansina a'l ripàar de le fréce, la dèestra che bèle la ciàpa el curnišòon. I Dàardani, de sùura, i fà a tòch el təc, i fica šó le tūr (i se prepàara a la rüina che gh'è adrée a rivàa, a difendiise cun ògni àarma, a la vigiilia de la mòort) e i se tiira adrée, per fàale cascàa sò 'l còo de i nemìich, le tràaf duràade, glòorie de i pàader; àalter cun le spàade in pögn, i stà a la*

*gàta vešéen a le pòorte da bàs, tōti tacàat 'l öön cun 'l àalter.
 L'idéa de 'ndàa a dàaghe na màan a le cà de 'l rè, e incuragiàa
 i gueriéer e cunfurtàa chéi che j è adrée a pèerder, el ne
 infiàma. Gh'éera na pòorta segréeta cun en curidùur che el
 tegnìiva ünìide le vàarie pàart de la régia: de lé la
 sventüràada Andròmaca la pasàava de sòlit de per lée e
 de spès, quàn el règn 'l éera amò in pée, per andàa da'l
 meséer e da la madùna per purtàa Astianàte da i nòoni.
 Vòo sö de là, fina insìma a la teràsa püsèe in àalt, tegnìida
 in fòorsa da i Trujàan che i se difendiiva cùma i pudìiva.
 Chì gh'éera na tūr a pióomb, altìsima, da dùa se pudìiva
 véder tōta Tròoja, le nàavi e el càamp de i Gréeci: cun di
 gràan pìch de spàada sö le pàart méen a pòst, sarès a dīi
 sö le tràaf nüüde che tegnìiva sö tōt el rèst, e cun de le
 gràan sbürlàade sùuntum riesiit afàale burlàa in tèra.
 La tūr a l'imprüiisha la véen šó e la finìs malamèent, con en
 gràan ciòch, sö le schèene de i Gréeci.
 Ma de lùur en rìiva amò sèemper di nóof, e la tempestàada
 de sàs e de àaltre ròbe de ògni sòorta la finìs mīia pö.*

(7) Tessandro: eroe sconosciuto. Stenelo, figlio di Capaneo. Acamante e Toante: anche questi sconosciuti. Neottolemo Pelide. Pirro, figlio di Achille. Macaone, figlia di Esculapio. Epeo, valente guerriero e costruttore abilissimo, con l'aiuto di Minerva, del cavallo.

• SECÓONT CÀANT

Intàant che véen šó la nòt, in de'l silèensi totàale de i prešèent, Enéea le s'cumìincia a cüntàa la distrüsiòn de Tròoja, àanca se ghe fà màal parlàa de la so citàa e de'l so pòpol. E cušé el diis che per el sügerimèent de Minèerva, i Gréeci fiàch sderenèent per la lóonga guèra, i deciit de pasàa a 'l imbròi per ciapàa la citàa, che per dées àn j éera mīia stàt bòn de conquistàa e de 'ndàaghen fóora.

Cušé i mèet in pée en cavàl de lègn gigantèsch, indùu de dèenter i sguàarna na ciòpa de gueriéer; pò i fà parèensi de pàarter e i làsa sö la spiàgia el cavàl cùma im omàgio a i so Dèei. I se sguàarna dòpo na quàal ùura de navigasiòn didrée a l'ìišula de Tenéedo e i spéta el mumèent püsèe indicàat per turnàa indrée.

I Trujàan, quàant i s'è 'curgiit de la partèensa de i nemìich, i véen tōti fóora cuntèent da le pòorte e i và intùurno cun la bùca davèerta a'l gràan cavàl.

I püsèe tajàat fra de lùur i nàaša vergùtina de stòort e i cunsiia a tóti de sbragàa el cavàl. Öön de lùur, Laocóonte, el tiira la lància cóontra chël bèl schèers de i Gréeci, che 'l fà en bèl ciòch.

Intàant riiva di pastùur che i se tiira adrée in cadèene en gréeco prešunéer, Sinóone, che i Gréeci i gh'iiva bandunàat cun furbisia per tóo de bàla püsèe amò i Trujàan.

Chéesto chì, purtàat dinàans a'l rè Priamo, el cunfésa d'éser scapàat da i so cumpàgn che i gh'arès vuriit fàal fóora per prupisiàase el viac e turnàa a cà püsèe sicüür. El véen crediit, liberàat e interugùat sö 'l mistéeri de'l cavàl.

Sinone, en bel furbaciòn, el rispóont a tóte le dumàande e el diis che i Gréeci in gh'iiva fàt el cavàl in riparasiòn de 'n sacriléegi fàt in de'l rubàa el Palladio, e de vil fàt in de na mišüüra cusé gràanda perchè el gh'ès miia pudìit entràa in de la citàa, che la sarès stàta, per magia, màai pö conquistàada da i nemìich.

Sücéet pö 'n fàto prudigiùus, vuriit da Minèerva, nemìiga de i Trujàan, che la pàar cunfermàa le paròole de Sinóone. Intàant che Laocóonte 'l è adrée a sacrificàa sö la riiva de'l màar en tòor per ringrasiàa Netùuno de la partèensa de i Gréeci, dùu spaventùus serpèent i véen fóora da j àaque e i ciàpa dèenter e i strèens i dùu fióoi de Laocóonte e Laocóonte stès. Dòpo viighe fàt cheschì, i dùu mùuster i và dèenter in de'l tèempli de Minèerva e i se inturciùla a i pée de'l simülàacri de la déa. Gh'è pö de dübi: i Trujàan i deciit de purtää dèenter in de la citàa el cavàl e de metiil in de la ròca.

Cassandra, fióola de Priamo e sacerdutésa cun de le capacitàa da magòta, la vèt la pròsima rüina de la citàa; el cavàl el véen purtàat dèenter in méša a le müüra rùte.

In de la nòt, le nàavi de i Gréeci le tùurna a riiva e Giunóone, a 'n segnàal preciis, la vèer la pàansa de'l cavàl, da dùa véen fóora i gueriéer, che i vèer le pòorte de Tròoja a i cumpàgn che intàant gh'éera sbarcàat.

A Enéea che'l durmiiva, ghe se prešèenta in de'l sógn l'óombra tóta inchiculàada de sàanch de Ètore, che 'l làa scungiüüra de scapàa e de purtàase adrée i Penàati.

Ma Enéea el ciàpa j àarmi e el se fica in de 'l müciòn a cumbàter, inséma a de j àalter gueriéer trujàan che i vóol móorer cun la spàada in màan.

● EL CAVÀL DE LÈGN

I gh'aa tašìit tóti:

j óc tacàat a la fàcia de Enéea i pindulàava, da i so làber. Da 'l so pòst d'unùur, bèn in vìista, el trujàan el gh'aa scuminciàat a dii: "Regìna, té te me dumàandet de ricurdàa en dulùur che se póol miia cüntàa: te me ùurdinet de dii cùma i Gréeci i gh'àbia fàt a ficàa šó Tròoja, le so ròbe presiùuše, el so règn che 'l me fà caragnàa, e cüntàate le ròbe da piànšer che gh'òo vìst cun i me óc e che gh'òo

viviit in prima persùna! Chii, alùura, pudarès tegniise dèenter el piànšer davàanti a na stòoria de'l gèner, àan se 'l fùdès en suldaat de'l düür Ulise o Mirmidòn e Dòlope?

E bèle l' ümida nòt la véen só da'l céel, le stéle le sparìs e le ne cunviinc de 'ndàa a dòormer. Ma se pròpia te vóoret cugnùser le nòstre disgràasie e scultàa a la svèelta l'ùltima stòoria de Tròoja, àanca se el me ànim el se sgàgni a'l ricòort, e che 'l ghe n'àabia miia tàanta vója, davàanti a 'n dulùur cusé gràant, en parlarò. I càpi gréeci, fiàch de la guèra e cun el Destéen cóontra, dòpo tàanti e tàanti àn, cun 'l ajöt de Palàde i gh'aa fabricàat en cavàl gràant 'me na muntàgna. I gh'aa mìs inséma i fiàanch cun de le tàaule de abéete, e i gh'aa dīt in giir che 'l éera dedicàat a 'n dīo, per éser ütàat a turnàa a cà. In scundiòn, in de'l fiàanch sguarnàat de'l cavàl i ghe mèt dèenter, frà i gueriéer püsèe a pòst, chéi catàat fóora a càašo e i gh'aa impieniit cun na squàadra de gèent armàada el fóont püsèe bàs de la so pàansa. Pròpia davàanti a Tròoja gh'è Tenéedo, 'n iišula cunusiida da tōti, siōra tàant, fin'a quàant el règn de Priamo l'éera stàt bèn in pée. Adès invéce 'l éera 'n pòst miia tàant sicüür: i Gréeci j è sbarcàat là, miia vist sö la spiàgia dešèerta. Nuàalter pensàaum che i fùdès 'ndàt via in diresiòn de Micéene cu'l favùur de'l vèent.

E sübit tōta la gèent de la Tròoade la véen fóora da 'n lüto cusé lóonch. E spalàancum le pòorte: cusé ne piàas andàa liber in tōti i pòst e vedér j acampamèent nemìich, la pianüura dešèerta, la spiàgia abandunàada. "Gh'éera i Dòlopi chī, el teribil Achīle 'l éera acampàat là in fóont, chī i tiràava a sèch le nàavi, e là de sòlit i vegniiva a cumbàter". Quaidöön in fūrlòorum el vardàava el regàl micidiàal de la véergine Minèerva e cun amirasiòn chél mùuster de 'n cavàl; Timéete per prim el diis de purtàal dèenter in de le müüre e de metiil in àalt sö la ròca, sia cùma sègn de 'n tradimèent, e sia perché el dumàan de Tròja el vuriiva cusé. Invéce Càpi (20) e de àalter, cun el còo püsèe a pòst, i diis che chél regàl lé de i Gréeci, miia tàant bèl el sàga ficàat in de'l màar o brüšàat, e che i so fiàanch i sàga squinternàat e la so pàansa vardàada in

profundità. La gèent la se diviit in de dò divèrse upiniòn. Alùura, cumpagnàat da tàanta gèent, rabiit me'n càan, Laocóonte el véen só da la ròca là in àalt e 'l vùuša da luntàn: "Citadéen disgrasiàat, che matiisia éela la vòosta? Credii che i nemìich i sàga 'ndàt via dalbòon e che i regàj de i Gréeci i sguàarni miia 'n ingàn? Cugnùsii gnamò Ulise? O j Achìivi i se sguàarna in chéesto lègn büüs, o la màchina 'l è fàta per spiàa de là de le müüra fin dèenter le nòoste cà e rivàa a pìch sò la citàa, o gh'è sóta en quàal àalter tranél: stèe luntàn da'l cavàl, o Trujàan, el sàga che 'l che 'l sàga. Me fà paüüra i Gréeci, àan s'ii pòorta d'i regàj". Dòpo el tiira cun tàanta fòorsa la làancia gràanda in de la pàansa cüürva de'l cavàl de lègn. La làancia trabalèenta l'è 'ndàta dèenter in de'l lègn, el vóot de 'l fiàanch ciapàat el gh'aa mandàat, in de'l rimbumbàa, tàa'me na vùus pìcenina. Ah, se el Destéen el füdes mià stàt cuntràari e le nòoste téeste òorbe, Laocóonte el n'arès cunvinciit a sbrìsulàa el gnàal de i Gréeci; e té adès, Tròoja, te sarèset amò in pée, e té, càara la me ròca de Priamo, te sarèset amò bèla là in àalt!

(1) Capi, uno dei compagni di Enea.

(2) La costellazione di Orione portava le tempeste autunnali.

● SINÓONE

Intàant che s'è adrée a raggiunàa, riiva na ciòpa de pastùur che i se tiira adrée en gréeco prešunéer: Sinóone. Interugàat da Priamo, l'invèenta na stòoria meraviliuüša che la cunviinc e la cumóof i Trujàan, che i la libera e i ghe dumàanda per che ragiòn i Gréeci i gh'aa fàt en cavàl cušè gràant. Sinóone el cöönta alùura na mócia de bàle, e el diis che 'l cavàl l' è stàt fàt cu'l dešidéeri de riparàa a na bröta stòoria: a'l fàto de 'l Palàadio rubàat in de'l tèempli de Minèerva. En cavàl, de chéle dimensiòn lé, el gh'ares duiit rèender miia pusibil purtàal dèenter in de la citàa, perchè chéesto monümèent de lègn el gh'ares fàt diventàa Tròoja sicüüra de éser màai pö inturciàada da i nemìich.

Ma ècula che di pastùur trujàan i se tiira adrée davàanti a'l rè, in méša a 'n vušamèent, en giüinòt màai vist prima, cun le màan ligàade didrée a la schèena: el s'éera cunsegnàat

de per lüü a i pastùur per dàa 'l üültim cùlp a 'l imbròj e dèerver cusé Tròoja a i Gréeci, deciis in de 'l ànim de purtää a bòn féen la misiòn o d'endää incóontra a na mòort sicüüra. Töta la giuentü trujàana la vèen da ògni pàart vèers de lüü, la ghe và intùurno per vedìil, la fà a gàara per diighe adrée de le rubàse.

Adès scùulta bèn i tröch de j Argiivi e impàara a cunùsei tötì da la carugnàada de öön apéena de lùur...

Quàan sèensa fòorsa, pièen de paüüra, el s'è fermàat in méša a nuàalter, e el vardàava i nòoster gueriéeri, el gh'aa dît: "Uramàai che tèra, che màar pudarà ciapàame cun amùur? Cusa pudarà màai fàa en disgrasiàat che gh'aa miia pòst a'l móont per stàa in méša a i Gréeci, e el so sàanch i nemìich Trujàan adès i vóol per vendéeta? Chél caragnàa el gh'aa frenàat la nòosta ràabia, el n'aa calmàat. Alùura ghe dumàandum cùma 'l se ciàma, da che sàanch 'l è vegniit fóora, perchè 'l éera lé: el ne dîga per che manéera gh'arèsum de fidàase de 'n prešunèer Gréeco. Finalmèent, mîsa šó ògni paüüra, el gh'aa dît: "O rè, cunfesarò la veritàa, sücéeda ògni ròba che vója: intàant mé sùunti de l'Argòlide, el néeghi miia; la sòort catiiva la gh'aa fàt de mé en tuajàan, ma màai 'n imbrujòn e en büšiàader. Fóorsi t'è rivàada a l'urécia nutiisia de'l nùm gluriùus de Palaméede (22), el Bélide, che i Gréeci i gh'aa mandàat a móorer inucèent, cun l'acüüsa a tòort de tradimèent cun na càüša trücàada, perché 'l éera cóontra la guèra; adès, mòort, i la piàans. El me pòover pàader el m'aa mandàat a chéesta guèra enfina da i prim àn, cumpàgn de Palanéede che l'éera ligàat cun mé per sàanch. Fin tàant che lüü el gh'aa mantegniit na gràn pušisiòn e impurtàansa in de le riüniòn de i rè, àan mé gh'òo viit la stèsa sudisfasiòn, àan mé sùunti stàt unuràat. Ma quàant Palaméede per invidia de Ulise (dîši ròbe che tötì i sà) 'l è spariit da la tèra, me tiràavi adrée a pùus de töt na vita da caragnòn, de per mé, e in lüto, svergugnàat per la sventüüra de'l me sòcio inucèent. Sùunti végniit màt, gh'òo miia saviit tàašer! Gh'òo prumetiit che gh'àresi

fàt vendèta se se fùdès presentàat l'ucašìon, na vòlta turnàat Àargo cun la vitòria in màan: gh'òo mìs in pée na campagna d'òodio cun chéle paròole. Chéesta l'è stàta la càüša di méé guàj: Ulise el gh'aa scuminciàat da alùura a stremiime cun sèemper nóove parulàse, cu'l méter in giir de le balòte tra la gèent, a cercàa de fàame màal, cunviint de la so cùulpa. E gnàanca el s'è fermàat, fin a tàant che, cun 'l aiòt de Calcàante...

Ma perché ricurdàa per nièent chéle sitüasiòn dulurùuše? Perché stàa chì a ciciaràa se gh'ii in òodio tòti i Gréeci e ve bàasta savii che sùunti Gréeco? Cupèeme a la svèelta: 'l è chél che vóol Ulise, 'l è chél che j Atriidi i sarès dispòst a pagàa a gràan préesi!"

Brüšum da la vója de fàaghe de le dumàande per savii el perché de la so fùüga, sèensa pensàa a la perfidia e a l'astüsia de i Gréeci. Intàant che'l tremàava, el và avàanti, cu'l cóor de 'n büšiàader, e el ne dñis: "I Gréeci tàante vòlte i gh'aa dešideràat de 'turnàa a cà, de giràa la schèena a Tròoja e scapàa jà, fiàch de chéesta guèra che la finìs pö. Aah se i 'l ès fàt! Tàante vòlte la tempéesta fastidiuüša la gh'aa saràat tòte le stràade de'l màar e per el teribil Àustro i gh'aa duiit fermàase (23).

Bèle l'éera in pée el cavàl fàt de tràaf de àalbera; alùura cùma màai prìma i tempuràai i ciucàava per tòt el céel. Nervùus màandum Eurìpalo a interugàa 'l uràcol de Apollo, e lüü 'l è turnàat indrée cun na rispòosta miia tàant bèla: "Vuàalter gh'ii calmàat i vèent cu'l sàanch de na véergine cupàada quàant sii rivàat la prìma vòlta sö le spiàge de Tròoja, o Gréeci: adès gh'ii de impluràa la manéra de turnàa Indrée cun de 'l àalter sàanch, gh'ii de sacrificàa n'ànima de Àargo!" (24) Tòti i s'è meraviliàat quàan la vùus l'è rivàada a le uréce de'lpòpol, en stremisi šelàat el s'è infricugnàat in tòti j òs de la gèent: chii màai gh'aràa de móorer, chii sarà màai la vitima reclamàada da Apollo? In chél mumèent lé, Ulise el se tiira adrée, in méša a la gèent che vušàava per la surpréša, 'l indüéen Calcàante e a chéesto el ghe dumàanda spiegasiòn sö chél ch'ii vurarès i Dèei.

E in tàanti i me dñiiva de 'l bröt imbròi de che'l falsòn, e i

prevediiva in silènsi el dumàan. Calcàante el tàas per dées dé saràat sö in se stès, e el vóol mìa numinàa nisöön, de mandàa quaidöön a móorer.

A la féen, quàashi per fòorsa, sbürlàat da'l vušamèent de Ulise, el pàarla cùma siùum d'acòordi, e el càta fóora per 'l altàar de'l sacrifici pròpia mé. Töti i diis de sé, cuntèent cùma tàante böbe, i gh'aa permetiit che chél che töti i gh'iiva paüüra per sé stès, el füdès destinàat a 'n àalter. E bèle siùum vešéen a chél dé disgrasiàat, e bèle per mé se preparàava el sacrifici, le bèende da méter intùurno a la téesta, el furmèent salàat: gh'òo dit 'maraméo' a la mòort, el cunfési, gh'òo stripàat le còorde e in de la nòt me sùunti sguarnàat in méša a l'èrba e a la fàanga de'n bóodri, fin tàant che i gh'ès mìa de pàarter, cun la me preghiéera che i gh'ès de pàarter delbòn.

Spéeri pö de póoder véder cà mìa e i me càar fióoi e àanca el me pàader dešideràat: j Atriidi fóorse i vurarà fàa la so vendéta sö de lùur per la me füüga, cušè j andarà a pàari per viime mìa cupàat.

Perciò te préeghi, el me càar rè, per i Celèst e töti i Dèei ch'ii cugnùs la veritàa, per la féede, se gh'è amò en pòo de féede tra la gèent de'l móont, pietàa de tàante me mišéerie, pietàa de'l me cóor che 'l patìs sèensa nisöna cùulpa".

Ghe regalum la vita. Sùuntum cumòs da tàant piàanšer, el cumpatìsum tàant. El stès Priamo l'ùurdina che ghe véгна tiràat via i ligàm e le manéte, e el ghe diis cun amiciisia: "Te pódet éser töt e nisöön, ma té desmentéga i Gréeci, cùnsiderete de i nòoster. Ma diime la veritàa: el perchè de 'ste cavàl cušé gràant? Chii 'l àa inventàat? A cùša sèervel? El n'ufèerta a Chéi che stà in Céel o 'n machinàari de guèra?" Sinóone, en canél campìon per imbrujàa e de trapùle gréeche, el gh'aa levàat vèers le stéle le màan liberàade da le manéte, e 'l gh'aa dît: "Ciàmi a testimuniàa vuàalter, fóoch sèemper impìs, la vòostra divinitàa che gh'um da respetàa, e vuàalter altàar e vuàaltre spàade che m'ii mìa ciapàat, e vuàaltre biinde sàacre che quàant s'éeri na vitima gh'ò purtàat: m'è permès udiàa i Gréeci e dii töt chél ch'ii sguàarna; ghe n'è mìa de légi che me la impedis. O Tròoja, té mantéen le to prumése, e mé te salvarò (diši la veritàa, e te darò in

càambi de la vita en servìsi gigantèsch): réesta dònca tacàda a la to sàanta paròla. Le speràanse de i Gréeci per la guèra ch'ii gh'iiva cuminciàat le se basàava sèemper sö 'l aiöt de Pallade. Ma 'n dé Dioméede e Ulìse, inventùur d'imbròj, i vurìiva stripàa da'l tèempli el fatàal Palàadio. Cuśé, cupàade le sentinéle che gh'éera lé, i pòorta via la statüa sàacra, e j è stàt bòn infina de tucàa cun le màan spùurche de sàanch le bèende de la véergine Minèerva: da alùura le speràanse j è calàade, le sparìs, le fòorse le s'è indebuliide, la mèent de la Déa l'è vegniida catiiva, nemìiga. Minèerva de Tritòonia la ghe la fàt capii cun de le manéere sicüüre. Apèena i gh'aa metiit la so statüa in méša a 'l acampamèent, in d'i so óc querciàat gh'è vegniit fóora de le fiàme de ràbia, en südüur salàat 'l è bris'ciàat in töt el so còorp; per trè vòolte la Déa (miràcol incredìbil) la gh'aa fàt en sàalt da tèra cun in màan el scüudo e l'àasta che vibràava. Calcàante el dà 'l aviis che bišögna menàa via per màar, che Pèergamo la pudarà màai cascàa sóta le làance se se tùurna a'l siit de Àargo a dumandàa prutesiòn, e a purtàa là el Palàadio per metiil pò a'l so pòst. Adès, àan se i tùurna indrée cu'l vèent a favùur vèers la pàatria Micéene, i céerca nóoe àarmi, Dèei chi sàga amiich, e se a la sveltàna i se mèta a rinavigàa amò 'l màar, i rivarà a l'imprüiisha: cuśé Calcàante el vèt le ròbe de'l dumàan. Amò Calcàante 'l è riesiit a cunviincer tötì a lasàa lé el cavàl a'l pòst de'l Palàadio per riparàa l'uféša a la Déa e a pagàa el dàn de'l sacrilèegi dišunèst; e el gh'aa urdinàat de fàal cuśé gràant, cuśé bèen tegniit sö da i tràaf – en möc de lègn che 'l riivi fìna in céel – che 'l póda miia pasàa in de le pòorte, perché i Trujàan i póda miia riéser a metiil in citàa a prutéger el pòpol in de l'antiiga e sàanta manéera. Perché se le vòostre màan le ghèses miia de tratàa bèen el regàl sàant de Minèerva (i Dèei i ghe la fàga pagàa chéesto prešagi, prima a Calcàante!) na disgràasia pràan gràanda la brigularès adòs a 'l impéeri de Priamo e a i Trujàan; invéce se riesarii a sbürlàa el cavàl insìma a la citadéla, sarii vituriùus, purtàarii la guèra infina sóta le müura de Pélope (25): chéesto 'l è 'l destéen che spetarà

a i nòoster néot". Gràasie a le balòte de'l büšjàader Sinóone, la stòria l'è stàta crediida: e chéi che 'l Chile e el Téedide e dées àn e na möcia de nàavi j è miia stàat bòn de viincer, j è invéce 'ndàt sòta cun 'l imbròì e le làagrima fàalse de 'n Gréeco tuajàan.

(22) Palamede, figlio di Nauplio, re dell'Eubea. Fu colui che guidò l'ambasceria per costringere Ulisse a partecipare alla spedizione contro Troia. Infatti dimostrò che la pazzia dell'eroe era finta e Ulisse fu costretto a partire. Ma l'Itacense non dimenticò l'affronto e riuscì a far accusare Palamede di tradimento e a farlo uccidere.

(23) La flotta greca, riunita in Aulide, non riusciva a far vela verso Troia a causa dei venti avversi, suscitati da Diana, della quale Agamennone aveva ucciso una cerva sacra. Calcante profetò che per placare la dea occorreva sacrificare la figlia di Agamennone, Ifigenia, e così fu deciso. Ma Diana ebbe pietà della fanciulla, la sostituì con una cerva e la fece sua sacerdotessa, trasportandola in Tauride, l'attuale Crimea.

(24) Argo, in greco *Árgos*, città della Grecia, situata nel Peloponneso nord-orientale (nomo Argolide).

(25) Le mura cosiddette "di Pelope", così quelle di Argo e di Micene, furono costruite dal re Pelope, che dette poi il nome alla regione del Peloponneso.